

A close-up portrait of a middle-aged man with short, wavy grey hair. He is wearing a blue button-down shirt with thin white vertical stripes. He has a slight smile and is looking directly at the camera. The background is a soft, out-of-focus green, suggesting an outdoor setting.

// Het zou goed
zijn als nationale
overheden en de
EU actieve steun
geven aan de
ontwikkeling van
complementaire
muntorganisaties //

How to end the Global Casino

Een economie waarin geïnvesteerd wordt in een betere toekomst voor de planeet en al zijn bewoners is geen fictie. Als we ons hiervoor inzetten dan zal een hoge en duurzame levenskwaliteit voor ons en voor onze kinderen de beloning zijn. Hiervoor is echter wel een radicaal andere zienswijze op geld en economie nodig.

Als zich een crisis voordoet, dan komen mkb-bedrijven al snel onder druk te staan. Omzetverlies is daar een bewijs van. Vanwege de relatief kleine omvang is diversifiëren meestal niet haalbaar. Met andere woorden, het ligt niet voor de hand dat mkb-bedrijven omschakelen op producten of diensten die onder de gegeven omstandigheden succesvoller zijn. Mkb-bedrijven kunnen vanwege hun al beperktere schaalgrootte ook moeilijk inkrimpen. Ze kunnen bijvoorbeeld geen verliesgevende divisie afstoten of stoppen met de activiteiten in landen die onvoldoende rendement opleveren zoals multinationale ondernemingen dat wel kunnen.

Toch vormen mkb-bedrijven de ruggengraat van de economie van veel landen. Ook staan ze garant voor veel werkgelegenheid. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) schrijft over de rol van het mkb in een rapport dat in 2009 werd uitgebracht het volgende: "Mkb-ondernemingen spelen een belangrijke rol in alle economieën en zijn de kerngeneratoren van werkgelegenheid en inkomen. Tevens zijn ze de stuwende kracht achter vernieuwing en groei. In landen die bij de OESO zijn aangesloten voorzien mkb-bedrijven in meer dan de helft van de werkgelegenheid in de private sector. In de Europese Unie vallen 99 procent van alle bedrijven onder het mkb. Ruim negentig procent van deze bedrijven hebben minder dan tien werknemers."

Volgens de OESO zijn mkb-bedrijven essentieel voor het economische herstel. Desalniettemin staat de financiële positie bij veel mkb-bedrijven onder grote druk, vooral omdat deze bedrijven voor de financiering veelal zijn aangewezen op leveranciers- en bankkrediet. En beide financieringsvormen zijn moeilijk toegankelijk.

Overheidssteun is vaak gericht op het garanderen of subsidiëren van lange termijn investeringen, in het bijzonder voor mkb-bedrijven die een overtuigend ondernemingsplan met een realistische rendementsprognose kunnen voorleggen. De overheid kan echter weinig doen voor mkb-bedrijven met dalende omzetten en als gevolg daarvan met oplopende verliezen. Ongelukkigerwijs zijn deze mkb-ondernemingen veel groter in getal dan de bedrijven met goede vooruitzichten. In het algemeen is hun kwetsbare positie niet het gevolg van mismanagement zoals banken het doen voorkomen. De dalende omzet wordt veelal veroorzaakt door externe factoren zoals werkloosheid, lagere besteedbaar inkomens en het terugbrengen van (semi-) overheidsuitgaven. Voor veel mkb-bedrijven is het vooral zaak van overleven en hopen dat de gevolgen van de crisis spoedig voorbij zijn.

UITZONDERINGEN

Er zijn echter uitzonderingen hierop. Een prachtig voorbeeld is te vinden in Zwitserland in 1934. Onder soortgelijke omstandigheden als de huidige werden daar en toen mkb-ondernemers geconfronteerd met de ontoegankelijkheid van krediet. Zestien ondernemers staken de koppen bij elkaar omdat ze simpelweg weigerden zich neer te leggen bij de situatie. Ze besloten een bank op te richten die een eigen munt in omloop bracht. Dit betaalmiddel werd de WIR ('wij') genoemd. De WIR was bedoeld om transacties tussen bedrijven mogelijk te maken die niet haalbaar waren met het gebruik van uitsluitend de Zwitserse Franc. De WIR werd dus in circulatie gebracht als een business-to-business munt, die naast de Zwitserse

Franc kon worden gebruikt als betaalmiddel. Een voorbeeld van hoe de WIR wordt toegepast is de bouw van een hotel. De bank is niet bereid om meer dan 60 procent van de investering te financieren met een hypothecaire lening. De overige riskante 40 procent kan worden gefinancierd met WIR. Betalingen in WIR kunnen alleen worden gedaan aan bedrijven die bereid zijn om deze munt te accepteren. Meestal zijn dat bedrijven die lid zijn van de Coöperatieve WIR Bank, maar ook niet WIR bank leden accepteren WIR. Hierop kom ik nog terug. Het bedrijf dat WIR accepteert zou bijvoorbeeld de leverancier van bouwmaterialen kunnen zijn. Vervolgens kan deze leverancier de WIR weer gebruiken om bijvoorbeeld bestelauto's te kopen. Sparen van WIR levert niets op. Hierdoor wordt de besteding en daardoor de omloopsnelheid sterk gestimuleerd. Het systeem werkte op een wonderbaarlijke manier. Het hielp destijds het Zwitserse mkb door de Grote Depressie van de jaren dertig en vervolgens door de latere crisissen. Een deel van de legendarische stabiliteit van de Zwitserse economie is zeker te danken aan het bestaan van de WIR. Momenteel zijn 60.000 bedrijven lid van de WIR-organisatie en dat is veel in verhouding tot de 300.000 Zwitserse mkb-bedrijven. In september 2010 zond de Italiaanse RAI televisie een documentaire uit over de WIR. Een zagsman van de WIR bank verklaarde dat het systeem opnieuw zijn nut bewijst in deze moeilijke tijd. De verkopen van de mkb-bedrijven die lid zijn van de WIR organisatie boeken gemiddeld 10 procent meer omzet dan hun collega's niet-leden.

DRIE VOORWAARDEN

Er zijn drie voorwaarden waaraan voldaan moet worden om van complementair geld zoals de WIR echt een succes te maken.

1. Ten eerste zou complementair geld terug omwisselbaar moeten zijn in de officiële munt (euro, dollar, Zwitserse Franc). De WIR kan wel worden gecreëerd, maar eenmaal in circulatie kan deze alleen besteed worden voor uitgaven aan bedrijven die de WIR als betaalmiddel accepteren. Het blijft dus 'hangen' binnen de kring van leden. Bovendien zou de zwarte handel ontmoedigd worden als er sprake zou zijn van omwisselbaarheid.
2. Ten tweede moet de kring van deelnemers aan een complementaire muntorganisatie breed en divers zijn. Hoe meer leden en uit verschillende branches, des te groter de keuze voor de besteding van de complementaire munt. In het bijzonder voor een organisatie in ontwikkeling is dit een groot probleem, dat slechts kan worden opgevangen

WIR-SYSTEEM KENT OOK NADELEN

Vanzelfsprekend zijn er ook nadelen verbonden aan het WIR-systeem. De open brief van Susan Witt, lid van de E.F. Schumacher Society, is glashelder hierover: "Ben net terug van een Rotary vergadering in Basel. Je kent me, ik ben altijd op onderzoek uit. Daarom vroeg ik vanzelfsprekend aan mijn tafelenoten naar hun ervaringen met de WIR. Een van hen is een aannemer. Hij vertelde me dat je simpelweg niet ontkomt aan de WIR. Minimaal 15 procent van een opdracht wordt in WIR betaald. De WIR bank verleent leningen tegen een rente van 1 procent. Dit moedigt vanzelfsprekend bouw en investeringen in renovatie aan. Deze aannemer dacht duidelijk niet in termen van het grote geheel, maar in het ongemak van het bezit van WIR en de beperkingen in de verdere aanwendingsmogelijkheid ervan. Hij is geen lid van de WIR-organisatie. De overtollige WIR verkoopt deze aannemer op de zwarte markt. Dit houdt in dat hij een wissel – niet op naam – accepteert, die hij vervolgens te gelde maakt. Vanzelfsprekend kost hem dit een flinke discount. Het niet-lid heeft aan het einde van het jaar een extra probleem met het bezit van WIR, omdat het niet overdraagbaar is naar het volgende jaar. Daarom viert de zwarte markt aan het eind van het jaar hoogtij. Discounts tot 40 procent zijn in die periode van het jaar haalbaar. Het is voor mij een compleet raadsel waarom die ondernemers niet gewoon een WIR-rekening openen. Dat lijkt toch veel eenvoudiger dan al dat onder de tafel gedoe."

door enthousiaste en volhardende leden, zoals dat destijds met de WIR het geval is geweest.

3. Ten derde zou de overheid mee moeten werken door het aan bedrijven toe te staan lonen te betalen en belastingen af te dragen in complementair geld. De Zwitserse overheid accepteert bijvoorbeeld geen belastingbetalingen in WIR. Ook lonen mogen niet (gedeeltelijk) in WIR worden uitbetaald. Desondanks 'lekt' er steeds meer geld uit het business-to-business circuit door naar de privé bestedingen. Een toenemend aantal consumptieve betalingen wordt (gedeeltelijk) in WIR gedaan.

ACTIEVE STEUN

Het zou een goede zaak zijn als nationale overheden en de Europese Unie actieve steun gaan geven aan de ontwikkeling van complementaire munt organisaties. Het midden- en kleinbedrijf zou er wel bij varen. Het bovenstaande maakt duidelijk dat er ook een verantwoordelijkheid ligt bij de ondernemers. Als het systeem door kortzichtigheid wordt gesaboteerd, komt de volledige potentie nooit tot zijn recht. Het WIR-model is een vorm van bartering op nationaal schaal. Bartering, omdat transactie van goederen en diensten tussen de bedrijven – de leden van de organisatie – centraal staat. De rol van het traditionele geld kan ook met digitale middelen worden teruggedrongen. Het internet en nieuwe technologieën zoals smart cards hebben de weg vrij gemaakt om zakelijke transacties te doen zonder dat er geld aan te pas komt.

Recent werd bijvoorbeeld de *duurzame waardekaart* gelanceerd, met als doel het stimuleren van bestedingen aan duurzame producten.

VISIONAIRE UITSPRAKEN

De Belgische hoogleraar Bernard Lietaer kan worden beschouwd als een van de grondleggers van het denken over en de ontwikkeling van complementair geld. In zijn boek *De toekomst van het Geld* (2001) toont hij zijn visie op geld en maakt hij duidelijk waarom verandering zo noodzakelijk is. In de inleiding van het boek schrijft hij: “Twee biljoen dollar wordt er per dag verhandeld op internationale valutamarkten en dat is honderd keer meer dan het handelsvolume van alle aandelenmarkten bij elkaar opgeteld. Slechts 2 procent van deze transacties heeft betrekking op de reële economie, dus op de handel in goederen en diensten. De overige 98 procent heeft een zuiver speculatief karakter. De financiële crisissen in Mexico (1994), Azië (1997) en Rusland (1998) zijn het directe gevolg van de enorme speculatie. Tenzij er snel maatregelen worden genomen, is er een kans van minimaal 50 procent dat er zich in de komende vijf tot tien jaar een wereldomvattende financiële crash gaat voordoen, gevolgd door een eveneens wereldwijde economische depressie.”

Let wel: deze visionaire uitspraken deed Lietaer in 2001. De financiële crisis heeft zich vanaf 2008 gemanifesteerd. Met kunst en vliegwerk is tot dusver de daarop volgende economische depressie voorkomen. Maar omdat er in essentie niets is gedaan met de ervaringen van de vorige financiële crisis, valt een tweede – heviger dan de eerste – te verwachten. De daarop volgende wereldwijde economische depressie

zal onvermijdelijk zijn. Vooral omdat de overheden van de diverse landen niet meer over de middelen beschikken die men nog wel had ten tijde van de eerste financiële crisis. Ik bedoel hier de enorme bedragen die zijn besteed aan de ‘bailout’ van banken. De Verenigde Staten besteedden bijvoorbeeld 11,6 biljoen dollar aan dit doel. Van dit mega grote bedrag wordt niet meer dan 11 procent terug verwacht. Samen met de daarop volgende pogingen om de

// Omdat er in essentie niets is gedaan met de ervaringen van de vorige financiële crisis valt een nog hevigere crisis te verwachten //

economie weer leven in te blazen hebben de bailouts ertoe bijgedragen dat bij een volgende crisis de meeste landen met lege handen staan. Het is vergelijkbaar met een dijk die door een serie van stormvloed en zo is verzwakt, dat de volgende fataal wordt. Tenzij de geldpers blijft draaien, zoals dat tot nu toe het geval is geweest. Maar dat zou vanwege de enorme omvang van het benodigde geld weer tot hyperinflatie en vervolgens tot een ineenstorting van de economie kunnen leiden.

SCHAAMTELOZE MOED

Voor zowel financiële speculaties als voor het financieren van transacties in de reële economie wordt hetzelfde geld gebruikt. Een ‘schaamteloos idee’ zou zijn dat de twee van elkaar gescheiden worden. Casinogeld voor hen die op grote of op kleine schaal willen gokken en een daarvan gescheiden valuta om de echte economie mee te financieren. Dan kan het gokken met *credit default swaps* en *interest swaps* – om maar een paar gokinstrumenten te noemen – geen schade meer aanrichten aan de echte economie. Totdat het zover is kunnen bedrijven door middel van coöperatieve complementaire valutaorganisaties een *firewall* om de regionale of nationale economieën heen bouwen. Het zou van schamteloze moed getuigen als de Nederlandse overheid een dergelijk initiatief actief zou steunen. ■

Dit artikel is een gedeelte uit *Ending the Global Casino?*, dat gaat over het belang van complementaire valuta.

